



## ZAMONAVIY SPORT TURLARI: MUAMMOLAR VA ECHIMLAR

Sotivoldiev Qodirjon

Namangan muhandislik institute, katta o'qituvchisi.

**Annotatsiya:** ushbu ilmiy maqolada zamonaviy sport rekord yutuqlari maxsus tizimini o'z ichiga oladi kuchli sanoati bor. Unda sportchilar va murabbiylar, shuningdek menejerlar, sport tibbiyoti shifokorlari, psixologlar va tadqiqotchilar ishtirok etadilar.

**Kalit so'zlar:** zamonaviy sport turlari, yuqori samarali sport turlari, Olimpiya va professional sport turlari.

Ommaviy axborot vositalari ijtimoiy hayotning asosiy voqealari sifatida keng tanlovlarni targ'ib qilishda davom etmoqda. Shunga qaramay, zamonaviy sport turlari bitta maqsad, funktsiyalar va rivojlanishning umumiy naqshlariga ega bo'lgan yagona hodisa sifatida qaralmasligi kerak. Zamonaviy sport turlari ko'plab yuzlar va navlarga ega. Sport tizimiga ommaviy sport turlari, bolalar va o'smirlar sporti, maktab sporti va o'quvchilar sporti kiradi, ular yoshlarni sog'lomlashtirish va sport ta'limi muammolarini hal qiladi. Yuqori samarali sport turlari (Olimpiya va professional sport turlari) yuqori natijalar va g'alabalarga erishishga qaratilgan. Bularning barchasi umumiy funktsiyalar bilan birlashtirilgan: ajoyib, siyosiy va iqtisodiy. Yuqori samarali sport turlari maxsus hayot tarzi va muvaffaqiyatga erishish usulini ta'minlaydi, ajoyib sport uslubi va raqibni ko'rish qobiliyatini namoyish etadi. Ko'plab tomoshabinlar buni nafaqat sportda, balki hayotning boshqa sohalarida ham namuna sifatida qabul qilishadi. Biroq, yuqori samarali sport turlari ko'plab qarama-qarshiliklarni keltirib chiqardi, bu zamonaviy sportning ijobiy rivojlanishiga imkon bermaydi, ko'pincha ularni obro'sizlantiradi va odamlarning, ayniqsa ota-onalarning sport yaxshi emas degan munosabatiga hissa qo'shadi. Jamoatchilik fikri zamonaviy sportni xavfli faoliyat deb hisoblaydi. Tadqiqot maqsadi: zamonaviy sportdagi qarama-qarshiliklarni sotsiologik tahlil qilish va ularni bartaraf etish yo'llarini taklif qilish. Zamonaviy jamiyatda sportni rivojlantirishdagi eng keskin qarama-qarshiliklarga sport, ehtimol, salomatlikni saqlash va mustahkamlashning yagona va asosiy omili ekanligi haqidagi afsona kiradi. Hech kim jismoniy mashqlarning profilaktik qiymati bilan bahslashmaydi. Biroq, bu sog'lom turmush tarzini tashkil etuvchi omillardan biri ekanligini



tushunish kerak. Sport bilan shug'ullanishdan tashqari, inson salomatligiga ekologik vaziyat, ovqatlanish va ovqatlanish sifati, yomon odatlarning mavjudligi, turmush darajasi, irsiyat va boshqalar ta'sir qiladi. Shuning uchun siz sog'liqni saqlash va sport holatini bevosita bog'lamasligingiz kerak. Bundan tashqari, taniqli yosh sportchilar bilan jarohatlar va yuqori sport yuklari tufayli sodir bo'lgan fojiali holatlar ma'lum. Yosh va istiqbolli sportchining yuragi xokkey o'yinida to'xtaganida, Aleksey Cherepanovning fojiali taqdiriga misol keltirish kifoya. Sportchilar, chang'ichilar, biatlonchilar "o'lik" masofani bosib o'tgandan keyin stadion yoki trekka tushganda rasm allaqachon tanish bo'lgan. Eng yuqori yutuqlar sporti xavf va tanadagi maksimal ruxsat etilgan jismoniy yuklarga ta'sir qilish zarurati bilan bog'liq. Afsuski, bir qator holatlar (har qanday narxda g'alaba qozonish, doping) tufayli sportchi ruxsat etilgan chiziqni kesib o'tadi va uning sog'lig'iga, ba'zan esa raqibining sog'lig'iga zarar etkazadi.

Hozirgi vaqtda yangi sport turlari soni tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, ayniqsa ekstremal: tog' velosipedi, to'rtburchaklar, erkin uslub, skuterlar va boshqalar. Ekstremal sport turlari ba'zan klassik sport turlarini - chang'i, yengil atletika, gimnastikani siqib chiqaradi. Biroq, odamga har qanday sport turi bilan shug'ullanishni va o'z tanasining imkoniyatlarini o'rganishni taqiqlab bo'lmaydi. Bundan tashqari, ko'pincha hayotda biz faqat kuchlarning to'liq kontsentratsiyasi xavfdan qochishga imkon beradigan vaziyatlarga duch kelamiz. Va odam qanchalik ko'p jismoniy kuchga ega bo'lsa, sog'lig'ini yo'qotish qiyin vaziyatdan shunchalik kam chiqadi. Sport muammoli vaziyatlarni taqlid qilishga va ulardan chiqish yo'llarini topishga yordam beradi. Shuning uchun har bir inson qaysi darajadagi sport yutuqlariga intilishi kerakligini hal qilishi kerak. Sport anjomlari, musobaqa qoidalarini takomillashtirish, sport inshootlarini moddiy-texnik jihozlashni yaxshilash, sog'lig'ining oldini olish, sportchilarning sog'lig'ini tibbiy nazorat qilish, shuningdek murabbiylar shtabining kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirish orqali sport va sportchining sog'lig'i bilan bog'liq qarama-qarshilikni hal qilish mumkin. Biroq, "sport va sog'liq" muammosi hal qilinmagan.

Elita sport sohasidagi navbatdagi qarama-qarshilik shundaki, ko'plab sport turlari tezda "yoshlana" boshladi. Rekord natijalarga o'smirlar, deyarli bolalar, masalan, badiiy va badiiy gimnastika, figurali uchish kabi sport turlarida erishadilar. Boshqa sport turlarida ham



g'oliblarning yoshi sezilarli pasayish tendentsiyasiga ega. Yosh sportchilar ham yuqori darajadagi musobaqalarda g'olib bo'lishlari aniq. Biroq, muammoning mohiyati shundaki, yosh sportchining rivojlanishining yosh ko'rsatkichlarini hisobga olmagan holda majburiy tayyorgarlik mavjud.

Bu muammo iqtidorli bolalarni tanlash tizimining mavjudligi bilan kuchayadi, bunda bola uchun sport emas, balki sport uchun bola tanlanadi. Selektiv tanlov ko'plab bolalar va ota-onalar uchun jiddiy psixologik stress bo'lib, ko'pincha bolani doimiy ravishda sportdan uzoqlashtiradi. Kattalar kontingentida "isbotlangan" maxsus texnologiyalardan foydalanish, ularni bolalar va o'smirlar sporti metodologiyasiga moslashtirmasdan, yosh sportchining erta "pompalanishiga" olib keladi va sportning uzoq umr ko'rishi haqida gap bo'lishi mumkin emas. Yoshlar sporti sohasidagi bu qarama-qarshilik oxir-oqibat sportning mohiyatini buzadi, sportchilarni jismoniy va ma'naviy jihatdan mayib qiladi. Sport poydevoriga jiddiy putur etkazadigan yana bir qarama-qarshilik sudyalarning mehmonxona xonalarida, menejerlar idoralarida, ya'ni sport zallari, o'yin maydonchalari, maydonlardan uzoqda tashkil etilgan shartnomaviy g'alabalar tizimi tomonidan yuzaga keladi. Raqobatbardoshlik omilining o'zgarishi, ayniqsa jamoaviy sport turlarida muhim ahamiyat kasb etdi. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, futbol va xokkey chempionatlarining ko'plab o'yinlari oldindan "sotiladi". Bu, albatta, sportchilarning axloqiy asoslariga, shuningdek, sportning o'yin-kulgilariga ta'sir qiladi. Shuning uchun biz ko'pincha yarim bo'sh stendlarni va hafsalasi pir bo'lgan muxlislarni ko'ramiz.

Maxsus yaratilgan antidoping tashkilotlarining faoliyati umidlarni oqlamadi: doping mojarolari jamiyatda susaymaydi. Dopingda ayblangan sportchilar katta vaqtli sport yo'lida uzoq vaqt yopiq, ular sport mukofotlaridan mahrum bo'lishadi, ular jamiyat tomonidan rad etilgan odamlardan biriga aylanishadi.

Shunday qilib, zamonaviy sportning ushbu va boshqa ijtimoiy qarama-qarshiliklarini hal qilishning yo'li sport faoliyatining o'quv, ilmiy va madaniy tarkibiy qismlarini mustahkamlashdir. Sport madaniyatining shakllanishi va jadal rivojlanishi zamonaviy sport salohiyatini sezilarli darajada oshirishi va odamlarni sport harakatiga ommaviy jalb qilish uchun yangi manbalarni topishga imkon beradigan ijobiy jamoatchilik fikrini shakllantirishi mumkin.



### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Lubysheva, L.I. Sociology of physical culture and sports: textbook. allowance for students. higher textbook institutions / L.I. Lubyshev. - 3rd ed., revised. and additional - M.: Publishing house. center "Academy", 2010. - 272 p.
2. Lubysheva, L. I. Analiz razvitiya studencheskogo sporta: sostoyanie i perspektivy (Analysis of development of university sport: Status and Prospects). / L. I. Lubysheva, N. V. Peshkova // Teoriya i praktika fiz. kul'tury. - 2014. - № 1. - P. 39-41.
3. Durry, J. P'er de Kuberten u istokov studencheskogo sporta i olimpiyskogo dvizheniya (Pierre de Coubertin at the origins of university sport and Olympic movement) / J. Durry // «Universitetskiy i olimpiyskiy sport: dve modeli - odna tsel'?» : Sbornik tezisov dokladov Konferentsii Mezhdunarodnoy federatsii studencheskogo sporta (14-17 iyulya 2013 g.) ("University and Olympic sports: two models - one goal?" : Book of abstracts of the Conference of the International University Sports Federation (14-17.



ILMIY NASHRLAR MARKAZI